

Sygn. akt I Ns 700/17

POSTANOWIENIE

z dnia 28 grudnia 2018 r.

Sąd Rejonowy w Sanoku, Wydział I Cywilny

Przewodniczący: SSR. Elżbieta Domańska

Protokolant: sekr. sądowy Ewa Maliwiecka

po rozpoznaniu w dniu 14 grudnia 2018 r. na rozprawie

sprawy z wniosku D. R. PESEL; (...)

Z. R. (1) PESEL; (...)

przy uczestnictwie A. P. PESEL; (...)

T. R. (1) PESEL; (...)

K. R. PESEL; (...)

A. R. PESEL; (...)

J. R. PESEL; (...)

A. M. PESEL; (...)

M. R. PESEL; (...)

o dział spadku po T. R. (2) i E. R.

p o s t a n a w i a

I. o d d a l i ć wniosek;

II. w y ł ą c z y ć roszczenie o rozliczenie nakładów na gospodarstwo rolne składające się z działek nr (...)położone w D. do odrębnego rozpoznania w procesie pomiędzy powodami D. R. i Z. R. (1) a pozwanym T. R. (1);

III. z a s ą d z i ć od wnioskodawców D. R. i Z. R. (1) solidarnie na rzecz uczestnika T. R. (1) kwotę 3 600 zł. (słownie: trzy tysiące czterysta złotych) tytułem kosztów postępowania;

IV. ś c i ą g n ą ć od wnioskodawców D. R. i Z. R. (1) solidarnie na rzecz Skarbu Państwa Sądu Rejonowego w. S. solidarnie kwotę 376 zł. (słownie trzysta siedemdziesiąt sześć złotych) tytułem wydatków sądowych.

Sygn. akt I Ns 700/17

UZASADNIENIE

Postanowienia z dnia 28 grudnia 2018 r.

Wnioskodawca S. R. we wniosku z dnia 3 lipca 2017 r. wniósł o dokonanie działu spadku po zmarłym w dniu 9 czerwca 1970 r. T. R. (2) i zmarłej w dniu 20 sierpnia 1994 r. E. R. poprzez ustalenie, iż w jego skład wchodziło gospodarstwo rolne położone w D. składające się z działek nr (...) i (...)o łącznej powierzchni 10,61 ha i przekazanie

go na własność w całości na rzecz uczestnika T. R. (1), natomiast zasądzenie na rzecz wnioskodawcy i pozostałych uczestników dopłat pieniężnych w wysokości odpowiadającej wartości ich udziałów w tym gospodarstwie, które im przysługiwały w wyniku spadkobrania.

Uczestnik T. R. (1) wniósł o oddalenie powyższego wniosku uzasadniając powyższe stanowisko tym, iż brak jest majątku spadkowego po T. R. (2) i E. R. podlegającego podziałowi. Powyższe gospodarstwo rolne z uwagi na śmierć T. R. (2) w dniu 9 czerwca 1970 r. nigdy nie weszło do masy spadkowej po nim, gdyż na podstawie aktu własności ziemi, wydanego w dniu 15 listopada 1978 r. przez Naczelnika Gminy K. stwierdzono, iż z mocy samego prawa prawo własności nieruchomości wchodzących w skład przedmiotowego gospodarstwa rolnego nabyła E. R. jako posiadacz samoistny. Powyższy akt nigdy nie został w sposób prawnie skuteczny zakwestionowany i na jego podstawie dokonano stosownego wpisu do ksiąg wieczystych. Wydanie powyższego aktu oznacza, iż z dniem 4 listopada 1971 r. E. R. stała się samodzielnym właścicielem tej nieruchomości. Następnie na podstawie aktu notarialnego z dnia 11 marca 1985 r. E. R. przekazała prawo własności działek wchodzących w skład przedmiotowego gospodarstwa rolnego w trybie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. 1989 r., nr 24, poz. 133) na rzecz małżonków T. R. (1) i Z. R. (2). Przepisanie gospodarstwa rolnego było połączone z ustanowieniem na rzecz E. R. dożywotniej służebności osobistej polegającej na prawie korzystania z jednego pokoju i kuchni w budynku mieszkalnym oraz z ¼ części budynku gospodarczego, jak również dożywotniego użytkowania 30 arów nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w S.. W związku z powyższym była to czynność odpłatna. Oznacza to, iż prawo własności działek wchodzących w skład przedmiotowego gospodarstwa rolnego nie należy do masy spadkowej po E. R..

Wniósł również, z uwagi na oczywistą bezzasadność wniosku, połączoną z sprzecznością interesów, by wnioskodawcy zostali w całości obciążeni kosztami postępowania.

W dniu 19 lipca 2017 r. zmarł wnioskodawca i postanowieniem z dnia 31 sierpnia 2017 r. sąd zawiesił postępowanie, by postanowieniem z dnia 9 listopada 2017 r. podjąć je z udziałem następców prawnych wnioskodawcy S. R.: D. R. i Z. R. (1), którzy swoje prawa do spadku po nim wykazali aktem poświadczenia dziedziczenia z dnia 29 sierpnia 2017 r.

(dowód; akt poświadczenia dziedziczenia z dnia 29 sierpnia 2017 r. – k. 45, postanowienie z dnia 31 sierpnia 2017 r. – k. 42, postanowienie z dnia 9 listopada 2017 r. – k. 47)

W dniu 7 sierpnia 2017 r. zmarł uczestnik Z. R. (1) i w związku z powyższym postanowieniem z dnia 27 listopada 2017 r. sąd zawiesił postępowanie, podejmując je z udziałem jego następców prawnych K. R., M. R., A. M., J. R. i A. R.. Postanowieniem wstępnym z dnia 8 lutego 2018 r. stwierdził nabycie spadku po zmarłym uczestniku Z. R. (3) na rzecz żony K. R. w 4/16 częściach i dzieci M. R., A. M., J. R., A. R. w 3/16 częściach.

(dowód: postanowienie z dnia 27 listopada 2017 r. – k. 51, postanowienie z dnia 8 lutego 2018 r. – k. 93)

Pismem z dnia 21 maja 2018 r. i z dnia 1 czerwca 2018 r. wnioskodawcy następcy prawni S. R. D. R. i Z. R. (1) zgłosili roszczenie o rozliczenie nakładów jakie poczynione zostały przez S. R. na powyższe gospodarstwo rolne w latach 80 XX w. w wysokości stanowiącej równowartość 102 500 starych złotych podnosząc, iż S. R. prowadził powyższe gospodarstwo wspólnie z T. R. (1) i po sprzedaży w 1981 r. samochodu osobowego marki Fiat (...) właśnie za kwotę 102 500 zł., kwotę tę przeznaczył na gospodarstwo rolne, a w tym na zbudowanie, urządzenie i utwardzenie dojazdu wraz z podwórzem na gospodarstwie za kwotę 100 000 starych zł., wybudowanie ganku za kwotę 20 000 starych zł., wybudowanie domku campingowego za kwotę 70 000 starych zł., wybudowanie i wykończenie pokoju na poddaszu za kwotę 15 000 starych zł., wykonanie posadzki w oborze za kwotę 30 000 starych zł., wykonanie wylewki na podłodze za kwotę 15 000 starych zł., wyminienie okna i drzwi za kwotę 16 000 starych zł., wykonanie „gnojownicy” za kwotę 5 000 zł., wykonanie tynków o pow. 412 m⁽²⁾ za kwotę 45 852 starych zł., wykonanie ogrodzenia za kwotę 50 000 starych zł.

Pismem z dnia 28 czerwca 2018 r. wnioskodawcy zgłosili kolejne roszczenie o rozwiązanie na podstawie art. 119 ust. 2 w związku z art. 89 pkt. 1 – 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez sąd umowy

z następcą, gdyż z odnalezionej przez nich dokumentacji wynika, iż T. R. (1) i Z. R. (2), już po przekazaniu im przez E. R. gospodarstwa rolnego, znęcali się nad nią fizycznie i moralnie.

Pismem z dnia 20 września 2018 r. wnioskodawcy zgłosili zarzut nieważności całości umowy z dnia 11 marca 1986 r., przekazania gospodarstwa rolnego objętego przedmiotem postępowania przez E. R. na rzecz T. R. (1) i Z. R. (2), gdyż T. R. (1) nie spełniał warunku pracy w przekazanym gospodarstwie rolnym po ukończeniu szesnastego roku życia co najmniej od 5 lat przed jego przekazaniem mu go przewidzianego w art. 48 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

W załączniku do protokołu rozprawy z dnia 25 września 2018 r. i w piśmie z dnia 9 października 2018 r. uczestnik T. R. (1) wniósł o oddalenie powyższych roszczeń powołując się, w przodku roszczenia o rozwiązanie na podstawie art. 119 ust. 2 w związku z art. 89 pkt. 1 – 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez sąd umowy z następcą na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1993 r., III CZP 121/93, która stwierdziła, iż roszczenie rolnika, który zmarł po wytoczeniu powództwa o rozwiązanie umowy przekazania gospodarstwa rolnego nie przechodzi na spadkobierców. W przypadku roszczenia wnioskodawców o uznanie umowy przekazania gospodarstwa rolnego przez E. R. następcy w dniu 11 marca 1986 r. za nieważną, zdaniem uczestnika T. R. (1), obowiązywał art. 48 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, który w ust. 3 stanowił, iż następca rolnika powinien spełniać warunki wymagane dla nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności, określone w przepisach kodeksu cywilnego, a ponadto nie przekroczył 55 lat oraz nie jest inwalidą I lub II grupy albo III grupy, gdy jest całkowicie niezdolny do pracy. Zgodnie z obowiązującym wówczas art. 160 § K.c. własność nieruchomości rolnej lub jej części może być przeniesiona na rzecz osoby fizycznej tylko wtedy, gdy nabywca : 1) stale pracuje w jakimkolwiek gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej albo 2.) ma kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego. Jak wynika z tych przepisów, uczestnik T. R. (1) spełnił wszystkie te przesłanki i umowa powyższa została ważnie zawarta.

Pozostali uczestnicy postępowania wnioski o dział spadku pozostawili do rozstrzygnięcia przez Sąd i wnieśli o przyznanie im ewentualnie należnej spłaty odpowiedniej do wielkości ich udziałów w majątku spadkowym po T. R. (2) i E. R..

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 14 marca 1960 r. T. R. (2) i E. R. zakupili w formie aktu notarialnego od Skarbu Państwa do ich majątku wspólnego nieruchomości położoną w D. składającą się z działek nr(...) i (...) stanowiących rolę, łąki i pastwiska o powierzchni 10 ha i 61 ar. Powyższa nieruchomość stanowiła prowadzone przez nich wspólnie gospodarstwo rolne.

W dniu 9 czerwca 1970 r. zmarł T. R. (2) a spadek po nim na podstawie ustawowego porządku dziedziczenia wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym nabyli żona E. R. w 4/16 części oraz dzieci małoletni syn S. R., syn Z. R. (3), małoletni syn T. R. (1), córka A. P. w 3/16 części.

(dowód; akt notarialny z dnia 14 marca 1960 r. rep. (...)- k. 101, postanowienie Sądu Rejonowego w (...) z dnia 21 grudnia 2016 r. sygn. akt I Ns (...) – k. 15)

Z dniem 4 listopada 1971 r. E. R. stała się w całości właścicielką powyższej nieruchomości składającej się z działek nr (...) i (...) o pow. 10 ha 61 ar stanowiącej gospodarstwo rolne uwłaszczając się na udziale męża, co stwierdzone zostało Aktem Własności Ziemi z dnia 15 listopada 1978 r. nr (...) (...). W wyniku wymiany niezabudowanych gruntów położonych na terenie wsi D. (D.) działka wchodząca w skład tego gospodarstwa rolnego o nr (...) o pow. 1,5819 ha została przekazana Spółdzielni Kółek Rolniczych w K. i wyłączona z obszaru tego gospodarstwa. Nieruchomość składająca się z działek nr (...) i(...)została objęta księgą wieczystą (...).

(dowód; Akt Własności Ziemi z dnia 15 listopada 1978 r. nr (...) –k. 17, decyzja z dnia 18 sierpnia 1978 r. sygn. BG – sc. (...) - k. 101, uproszczony wypis z rejestru gruntów nr jednostki rejestrowej G (...), wyrys z mapy ewidencyjnej gruntów – k. 10)

W dniu 11 marca 1986 r. umową przekazania gospodarstwa rolnego E. R. przekazała swojemu synowi T. R. (1) i jego żonie Z. R. (2) prawo własności powyższego gospodarstwa rolnego stanowiącego nieruchomości składającą się z działek nr (...) i (...) o pow. 9 ha 99 ar i 86 m⁽²⁾ zabudowaną budynkiem mieszkalnym, murowanym, parterowym, krytym dachówką, budynkiem mieszkalno – gospodarczym, murowanym, krytym dachówką. W zamian za to T. R. (1) i Z. R. (2) ustanowili nieodpłatnie na rzecz E. R. na powyższej nieruchomości służebność osobistą polegająca na prawie korzystania przez nią z jednego pokoju i kuchni w budynku mieszkalnym, z 1/4 części budynku gospodarczego oraz dożywotniego użytkowania 30 arów tej nieruchomości. W dniu 4 października 1988 r. uczestnik T. R. (1) i jego żona sprzedali część tego gospodarstwa rolnego w D. w postaci działek nr (...) i (...) objętych księgą wieczystą (...) - małżonkom W. F. i J. F..

W dniu 20 sierpnia 1994 r. zmarła E. R. i spadkobiercami po niej na podstawie ustawowego porządku dziedziczenia zostali syn S. R., syn Z. R. (3), syn T. R. (1) i córka A. P. po 1/4 części każde z nich.

W wyniku umowy darowizny zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 29 marca 2010 r. T. R. (1) i jego żona Z. R. (2) darowali swojej córce B. M. i jej mężowi K. M. nieruchomości położoną w D. składającą się z działki nr (...) o pow. 30,29 ar i nr (...) o pow. 3,94 ar. stanowiącej drogę powstałe w wyniku podziału działki nr (...) o pow. 65,60 ar. objętej księgą wieczystą (...). T. R. (1) i Z. R. (2) są obecnie jedynie właścicielami działki nr (...) o pow. 30,29 ar., na której znajduje się budynek mieszkalny, który wybudowany został jeszcze przez rodziców T. R. (1) T. R. (2) i E. R., a następnie przeszedł gruntowny remont wykonany przez uczestnika T. R. (1) i jego żonę po burzy i wichurze, w wyniku której część jego uległa zawaleniu w 1997 r.

(dowód: akt notarialny z dnia 11 marca 1986 r. repertorium nr (...) – k. 15 – 16, akt notarialny z dnia 4 października 1988 r. – k. 11, akt notarialny umowy darowizny z dnia 29 marca 2010 r. – k. 13, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po E. R. z dnia 21 grudnia 2016 r. – akta sygn. akt I Ns (...))

Do końca 1982 bracia T. R. (1) i S. R., wówczas kawalerowie, prowadzili gospodarstwo rolne w D. wraz z matką E. R.. Matka E. R. w tym czasie dokuczała synom, była dla nich niedobra i spożywała alkohol. W sierpniu 1982 r. złożyła pozew do sądu o eksmisję ich z domu, gdyż mieli znęcać się nad nią i wyrzucić z budynku mieszkalnego tak, że zmuszona została do zamieszkania w domku campingowym. Nadto dotkliwie ją pobili. Prócz pracy na gospodarstwie rolnym matki E. R. T. R. (1) miał wówczas gruntu rolne będące jego własnością, do których prowadzenia korzystał z części budynku gospodarczego stanowiącego część składową gospodarstwa rolnego matki. Wiosną 1983 r. w wyniku nieporozumień z matką E. R. i sprawy o eksmisję T. R. (1) kupił na kredyt gospodarstwo rolne w W., przeniósł się tam z bratem S. i tam zaczął na nim pracować uprawiając jednocześnie swoje grunty rolne w D.. Wówczas we wrześniu 1983 r. T. R. (1) ożenił się z poznaną w W. Z. R. (2). W tym też czasie ożenił się jego brat S. R. z siostrą żony T. R. (1). W W. T. R. (1) pracował na gospodarstwie rolnym i mieszkał do początku 1986 r. Jesienią 1985 r. E. R. zamierzała przekazać swoje gospodarstwo rolne w D. swojemu synowi S. R. i jego żonie, ale on go nie chciał objąć do prowadzenia. Po namowach całej rodziny, całego rodzeństwa, które oświadczało wówczas, iż zrzekają się w nim swoich udziałów na rzecz T. R. (1) gospodarstwo to przejął do prowadzenia syn E. R. T. R. (1) wraz ze swoją żoną Z. R. (2). Rozpoczął on je remontować i nim zawarta została w dniu 11 marca 1986 r. umowa przekazania tego gospodarstwa rolnego T. R. (1) j jego żonie przez jego matkę on już tam mieszkał i gospodarzył. W 1987 r. T. R. (1) wraz żoną zaprzestał prowadzenia gospodarstwa rolnego w W.. W dniu 4 października 1988 r. przekazał część gospodarstwa rolnego w D. otrzymanego od matki na podstawie umowy z następcą T. R. (1) i jego żoną Z. R. (2) małżeństwu W. F. i J. F., a było to spowodowane tym, iż matka T. R. (1) bardzo utrudniała mu i jego żonie prowadzenie jego, dokuczała im, stwarzała wiele problemów. Wtedy T. R. (1) rozpoczął pracę w PGR i do końca 1988 r. pomieszkowali w domu, który pozostawili sobie z tego przekazanego gospodarstwa rolnego a sprzedanego F., a w większości mieszkał z żoną u jej siostry D. i jej męża, a brata uczestnika S. R.. Po koniec 1988 r. otrzymali oni mieszkanie i tam przeprowadzili się. W 1992 r. uczestnik T. R. (1) wraz ze swoją żoną Z. R. (2) ponownie zamieszkał w domu w D. wraz z matką. Wówczas były już osobne wejścia do domu dla E. R. i dla T. R. (1) i jego rodziny, osobne liczniki. W tych ostatnich dwóch latach życia E. R. była ona chora i nie stwarzała kłopotów. W 1997 r. w wyniku burzy i zawalenia się drzewa na dom mieszkalny i budynek gospodarczy T. R. (1) w D., musiał on od nowa go wyremontować.

Nigdy E. R. po przekazaniu gospodarstwa rolnego T. R. (1) i jego żonie nie mówiła, że żałuje ze go im przekazała i że chciałaby tą umowę odwołać.

(dowód: zeznania świadków: A. D. – k. 220, T. B. – k. 228, R. B. – k. 224, Z. R. (2) – k. 229 – 230, H. S. – k. 230, W. F. – k. 231, zeznania wnioskodawczyni D. R. – k. 231, uczestnika T. R. (1) – k. 232)

W dniu 15 października 1977 r. uczestnikowi T. R. (1) przyznany został tytuł rolnika wykwalifikowanego.

(dowód: świadectwo nr rej. (...) z dnia 28 grudnia 1977 r. – k. 212)

Wnioskodawcy następcy prawni S. R. D. R. i Z. R. (1) zgłosili roszczenie o rozliczenie nakładów jakie poczynione zostały przez S. R. na gospodarstwo rolne E. R. położone w D. w latach 80 XX w. w wysokości stanowiącej równowartość 102 500 starych złotych podnosząc, iż S. R. prowadził powyższe gospodarstwo wspólnie z T. R. (1) i po sprzedaży w 1981 r. samochodu osobowego marki F. (...) właśnie za kwotę 102 500 zł., kwotę tę przeznaczył na gospodarstwo rolne, a w tym na zbudowanie, urządzenie i utwardzenie dojazdu wraz z podwórzem na gospodarstwie na kwotę 100 000 starych zł., wybudowanie ganku za kwotę 20 000 starych zł., wybudowanie domku campingowego za kwotę 70 000 starych zł., wybudowanie i wykończenie pokoi na poddaszu za kwotę 15 000 starych zł., wykonanie posadзки w oborze na kwotę 30 000 starych zł., wykonanie wylewki na podłodze za kwotę 15 000 starych zł., wymienienie okna i drzwi za kwotę 16 000 starych zł., wykonanie „gnojownicy” za kwotę 5 000 zł., wykonanie tynków o pow. 412 m⁽²⁾ za kwotę 45 852 starych zł., wykonanie ogrodzenia za kwotę 50 000 starych zł.

Dokonane w niniejszej sprawie ustalenia faktyczne Sąd oparł o wskazany wyżej materiał dowodowy w postaci aktów notarialnych sprzedaży, darowizny, czy przekazania gospodarstwa rolnego, Aktu Własności Ziemi oraz wypisów z rejestru gruntów będących podstawą do ustalenia składu majątku spadkowego po zmarłych T. R. (2) i E. R.. Zeznania świadków oraz uczestników postępowania zobrazowały losy tego gospodarstwa rolnego i podstawy do dokonywania z niego rozliczeń w ramach działu spadku po zmarłych rodzicach T. R. (2) i E. R., a także podstawy do uznania, iż umowa przekazania tego gospodarstwa rolnego na rzecz T. R. (1) i jego żony Z. R. (2) przez E. R. w dniu 11 marca 1986 r. była dokonana ważnie.

Materiał dowodowy jest zupełny i kompletny, stanowi pełną podstawę do rozstrzygnięcia zgłoszonych w trakcie postępowania wniosków wnioskodawców, a zwłaszcza głównego o dokonanie działu spadku po zmarłych T. R. (2) i jego żonie E. R..

Sąd zważył, co następuje:

Mimo, iż zmarły T. R. (3) wraz z E. R. byli właścicielami gospodarstwa rolnego składającego się z działek nr (...) położonych w D. na podstawie umowy sprzedaży z dnia 14 marca 1960 r. na zasadach wspólności majątkowej małżeńskiej. To jednak już po śmierci T. R. (2), która miała miejsce w dniu 9 czerwca 1970 r. jego żona E. R. z dniem 4 listopada 1971 r. uwłaszczyła się na udziale swojego męża i stał się ex lege właścicielem całego gospodarstwa rolnego. Ustawowy skutek materialnoprawny nabycia własności nieruchomości rolnej przez uwłaszczenie na podstawie ustawy z dnia 28 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz.U. nr 27, poz. 250 z późn. zm.) polega na nabyciu prawa własności niezależnie od woli nieformalnego posiadacza i właściciela, którego prawo wyniku tego wygasło. Akt własności ziemi wydany przez terenowy organ administracji państwowej, stwierdzający nabycie własności nieruchomości na podstawie przepisów ustawy stanowi wyłączny dowód nabycia własności nieruchomości, a sąd w postępowaniu cywilnym jest związany decyzją administracyjną. Na nieważność zresztą takiej decyzji można, by się powołać jedynie wówczas, gdyby zachodziła tzw. nieważność bezwzględna, to jest gdyby została ona wydana przez władzę całkowicie nie powołaną do wydania aktu tego rodzaju lub gdyby została wydana z pominięciem jakiegokolwiek procedury. W niniejszym postępowaniu nikt tego aktu skutecznie nie podważył. Decyzja ta również wcześniej nie została unieważniona, a więc wiąże w obrocie prawnym strony i stanowi dowód nabycia własności udziału w nieruchomości w zakresie i dotyczącego takich działek, które w akcie tym zostały ujęte. W związku z powyższym matka uczestników postępowania E. R. z dniem 4 listopada 1971 r. została wyłącznym właścicielem całego

gospodarstwa rolnego, które wcześniej było wspólnością majątkową małżeńską jej i jej męża T. R. (2). Już z tych powodów nie możemy mówić w tym postępowaniu o dziale spadku po zmarłym T. R. (2), gdyż nie ma majątku, który mógłby być objęty tym działem. Gospodarstwo rolne będące własnością E. R., które wnoszą wnioskodawcy, by zostało objęte postępowaniem o dział spadku po E. R., w chwili jej śmierci nie stanowiło już jej majątku spadkowego, nadto nie może być wliczone do schedy spadkowej po tej zmarłej, dlatego, że umowa przekazania tego gospodarstwa rolnego następcy z dnia 11 marca 1986 r. obejmująca działki nr (...) i (...) gdyż działka nr (...) objęta została scaleniem gruntów i włączona do zasobów Spółdzielni Kółek Rolniczych w K. z siedzibą w S., ma charakter umowy odpłatnej i nie stanowiła darowizny E. R. na rzecz jej syna T. i jego żony Z. R. (2). Charakter prawny powyższej umowy został rozstrzygnięty uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 1984 r., sygn. akt III UZP 22/84, ale i uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2014 r., III CZP 114/13. W okresie od dnia 1 stycznia 1983 r. do dnia 31 grudnia 1990 r. zasady przekazywania gospodarstw rolnych następcom były unormowane w przepisach ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. (Dz.U. z 1989 r., nr 24, poz. 133 ze zm.- dalej „ustawa z 1982 r.”) Za przekazanie gospodarstwa rolnego w rozumieniu tej ustawy uważało się nieodpłatne przeniesienie jego posiadania, a jeżeli rolnik był właścicielem – także własności, na rzecz następcy, a jeżeli rolnik nie miał następcy spełniającego warunki określone w ustawie albo następca odmówił przejęcia gospodarstwa – odpłatne lub nieodpłatne przeniesienie posiadania, a gdy rolnik był właścicielem – to także własności, gospodarstwa na rzecz dowolnej osoby fizycznej albo prawnej stosownie do przepisów kodeksu cywilnego, z wyjątkiem zamiany na inne gospodarstwo rolne, albo wydzierżawienie co najmniej na okres 10 lat gruntów wchodzących w skład gospodarstwa rolnego innej osobie niż małżonek, zstępny, małżonek zstępnego lub domownik rolnika. Przekazanie gospodarstwa rolnego następcy albo innej osobie oraz sprzedaż następowała w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego. Rolnik, który przekazał gospodarstwo rolne następcy wraz z budynkami, miał prawo do bezpłatnego korzystania z lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarczych w zakresie niezbędnym do zaspokajania swoich potrzeb i potrzeb członków rodziny oraz do użytkowania działki gruntu rolnego o powierzchni nieprzekraczającej 10 % obszaru przekazanego gospodarstwa, nie więcej jednak niż o pow. 30 ar. (art. 56 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 1982 r.) W wypowiedziach nauki na temat przekazania gospodarstwa rolnego następcy akcentowano, że zostało ono ukształtowane jako środek do przeprowadzenia zmian generacyjnych w rolnictwie, w celu zapewnienia wysokiej produktywności gospodarstw rolnych dzięki gospodarowaniu przez młodych oraz w celu zagwarantowania starszym rolnikom niezbędnego utrzymania. Przekazanie gospodarstwa rolnego to przeniesienie na rzecz następcy własności i posiadania gospodarstwa rolnego w zamian za emeryturę lub rentę; jego podstawą jest cywilnoprawna umowa nazwana. Zgodnie z ustawą z 1982 r. podobnie jak z ustawą z 1977 r. przekazanie gospodarstwa na rzecz następcy następowało nieodpłatnie. Cechy umowy przekazania gospodarstwa rolnego nie są oceniane jednolicie. Za dominujące jednak trzeba uznać stanowisko, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy ma charakter rozporządzający, nieodpłatny, ale rolnik nie zawiera jej causa donandi, lecz causa obligandi lub causa solvendi, ponieważ nie muszą go łączyć z następcą więzi emocjonalne, a czynności dokonuje nie po to, by dokonać przysporzenia w majątku następcy, lecz by uzyskać świadczenia z ubezpieczenia społecznego. W orzecznictwie w odniesieniu do umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawieranej na podstawie ustawy z 1977 r. w zasadzie jednolicie przyjmowano, że nie jest ona rodzajem darowizny, lecz samodzielnie uregulowanym typem umowy, do której nie stosuje się przepisów o darowiznie. W uchwale z dnia 31 lipca 1979 r., III CZP 41/79 Sąd Najwyższy przyjął, że ma ona charakter cywilnoprawny, dwustronny i mają do niej zastosowanie ogólne przepisy o czynnościach prawnych oraz o umowach (np. co do ważności umowy). Z kolei w uchwale z dnia 16 lipca 1980 r., III 44/80 podkreślił, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawarta na podstawie ustawy z 1977 r. wywołuje skutki rzeczowe i – ze względu na swój cel – różni się od innych umów prowadzących do tożsamego skutku, np. od darowizny. Wspólną cechą umowy przekazania gospodarstwa rolnego i umowy darowizny Sąd Najwyższy dostrzegł wyłącznie w nieodpłatności świadczenia na rzecz następcy. Wskazał przy tym, że chociaż ta właściwość łączy darowiznę i umowę przekazania gospodarstwa rolnego następcy, to inna jest causa świadczenia; przy darowiznie to klasyczna causa donandi, natomiast przy umowie przekazania gospodarstwa rolnego następcy cel socjalny, tj. zapewnienie rolnikowi przekazującemu gospodarstwo rolne emerytury z ubezpieczenia społecznego oraz zapewnienie dalszego prowadzenia gospodarstwa rolnego przez młodszą osobę. Podobieństwo między tymi umowami pozwala w kwestiach nieuregulowanych w przepisach o umowie przekazania gospodarstwa rolnego następcy na odpowiednie stosowanie tylko niektórych przepisów o umowie darowizny. Sąd Najwyższy podkreślił, że umowa przekazania gospodarstwa

rolnego i umowa darowizny mają status autonomiczny, a zatem od woli stron zależy, która z tych umów stanie się podstawą świadczenia w postaci przeniesienia własności gospodarstwa rolnego. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05, Sąd Najwyższy po przeanalizowaniu wypowiedzi orzecznictwa i doktryny oraz po porównaniu konstrukcji umowy darowizny i przekazania gospodarstwa rolnego następcy, uznał że umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy przewidziana ustawą z 1977 r. nie jest rodzajem umowy darowizny. W uchwale z dnia 28 listopada 2012 r., III CZP 68/12 Sąd Najwyższy przyjął, że także umowa przekazania gospodarstw rolnego zawarta na podstawie ustawy z 1982 r. jest odrębną od darowizny umową nazwaną, uregulowaną poza kodeksem cywilnym, do której nie mają zastosowania przepisy o darowiznie ani wprost, ani w drodze analogii, nieodpłatność świadczenia bowiem nie jest dominującą cechą tej umowy. Konsekwencją tych rozstrzygnięć jest stwierdzenie przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 21 czerwca 2012 r., III CZP 29/12 braku podstaw do odmiennego traktowania umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawartej na podstawie ustawy z 1977 r. i ustawy z 1982 r. na gruncie art. 993 i 1039 § 1 k.c., a co się z tym wiąże wobec odrębności umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawartej na podstawie każdej z powyższych ustaw w stosunku do umowy darowizny stanowią one o niezaliczaniu wartości gospodarstwa przekazanego przez rolnika następcy umową zawartą na podstawie ustawy z 1982 r. i również z 1977 r. na poczet zachowku należnego następcy (spadkobiercy) i na poczet schedy spadkowej (art. 1039 § 1 k.c.) (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2014 r., III CZP 114/13) W związku z powyższym gospodarstwo rolne, które otrzymał uczestnik T. R. (1) wraz ze swoją żoną Z. R. (2) w dniu 11 marca 1986 r. w formie aktu notarialnego na podstawie umowy o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy od zmarłej E. R. nie może być zaliczone na poczet schedy spadkowej po niej i być przedmiotem działu spadku po tej zmarłej.

Nie zachodzą również podstawy do rozwiązania powyższej umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 11 marca 1986 r. przez spadkobierców, jak tego domagali się oni w powyższym postępowaniu działowym, by w wyniku takiego pozytywnego dla nich rozstrzygnięcia, móc powyższe gospodarstwo rolne w D. doliczyć do schedy spadkowej po zmarłej E. R. i wyceniając jego wartość na chwilę otwarcia spadku po niej uzyskać od uczestnika T. R. (1), syna E. R., który je otrzymał od niej stosowne, odpowiadające wielkości należnych im udziałów w tym majątku spadkowym spłaty. Od dnia 1 stycznia 1991 r. zasady przekazywania gospodarstw rolnych następcom reguluje ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jedn. Tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1403 – dalej: „ustawa z 1990 r.”) w rozdziale „Umowa z następcą”. Możliwość żądania rozwiązania umowy z następcą pojawiła się dopiero w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednak – zgodnie z art. 119 ust. 2 powyższej ustawy – dotyczy także umów zawartych przed jej wejściem w życie, o ile zachodzi jedna z przyczyn określonych w art. 89 pkt. 1 – 3. Zgodnie z tym artykułem na żądanie rolnika sąd, po rozważeniu interesów stron zgodnie z zasadami współżycia społecznego, może rozwiązać umowę przenoszącą własność gospodarstwa rolnego, zawartą w celu wykonania umowy z następcą, jeżeli następcą: 1) uporczywie postępuje wobec rolnika w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub; 2) dopuścił się względem rolnika albo jednej z najbliższych mu osób rażącej obrazy czci bądź umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu albo wolności, lub; 3) uporczywie nie wywiązuje się ze swych obowiązków względem rolnika wynikających z umowy lub z przepisów prawa. Pojęcie następcy w rozumieniu art. 89 ustawy z 1990 r. doznało w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładni rozszerzającej. Przyjmuje się bowiem, że jego zakresem objęci są także spadkobiercy następcy rolnika przekazującego gospodarstwo rolne, po których stronie zachodzi jedna z przyczyn wymienionych w tym przepisie, co prowadzi do przyznania im legitymacji biernej w procesie o rozwiązanie umowy (uchwała SN z dnia 25 marca 1992 r., III CZP 19/92 i z dnia 29 września 1992 r. III CZP 98/92) Pogląd ten opiera się na argumentacji zaczerpniętej z wykładni funkcjonalnej, wskazującej na to, że jednym z celów umowy nieodpłatnego przekazania gospodarstwa rolnego następcy jest zapewnienie rolnikowi nie tylko bytu materialnego, ale także i dobrego traktowania na starość. W warunkach wymiany pokoleń i nierzadkich konfliktów ujawniających się między rolnikami a spadkobiercami, trudno jest ściśle oddzielać postępowania następcy od postępowania jego bliskich. Śmierć następcy nie usuwa zatem z życia rolnika tych uwarunkowań, które mają mu zapewnić spokojną starość, jeżeli spadkobiercy zachowują się wobec niego w sposób naganny. Racje te odpadają w sytuacji wywołanej śmiercią rolnika, która siłą rzeczy wysuwa na plan pierwszy inne cele umowy, związane z przebudową struktur gospodarstw i unowocześnieniem metod gospodarowania, choć nie może ująć uwadze także aspekt czysto moralny, uwidaczniający się w śmierci źle traktowanego rolnika. W takim stanie faktycznym ulega pogorszeniu sytuacja następcy, który nie ponosiłby już konsekwencji swojego nagannego postępowania w postaci

rozwiązania umowy. Jednakże te racje moralne nie mogą uzasadnić poglądu o dziedziczności roszczenia rolnika o rozwiązanie umowy bez wsparcia w istocie prawnej samej instytucji rozwiązania, uregulowanej w art. 89 i 119 ust. 2 omawianej ustawy. Ta zaś nie dostarcza wystarczających przesłanek, na podstawie których można poprawnie wnioskować o dziedziczności roszczenia. Artykuł 922 k.c. określa prawa i obowiązki zmarłego należące lub nie należące do spadku. Według przyjętego uregulowania nie należą do spadku m.in. prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą (§ 2 tego artykułu). W związku z powyższym prawo do rozwiązania umowy o nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego na podstawie art. 89 ustawy z 1990 r. ma charakter niezbywalnego prawa majątkowego, ściśle związanego z osobą rolnika. Na osobisty charakter prawa wskazuje treść przesłanek, od których spełnienia zależy powstanie roszczenia o rozwiązanie umowy. Nawiązują one do potrzeby zapewnienia rolnikowi spokojnej egzystencji aż do śmierci. Chodzić tu będzie zarówno o poprawność zachowania następcy wobec osoby rolnika i jego najbliższych, jak też o wykonywanie przyjętych w umowie lub wynikających z przepisów prawa obowiązków, które z reguły wiążą się z zaspokajaniem potrzeb osobistych rolnika. Osobisty charakter praw rolnika zastrzeżonych w umowie, a związany z zaspokajaniem jego potrzeb, powoduje, że wygasają one z chwilą śmierci rolnika. W związku z powyższym roszczenie o rozwiązanie umowy jest prawem ściśle związanym z osobą spadkodawcy w rozumieniu art. 922 § 2 k.c. Odmienny punkt widzenia mógłby przyczynić się do naruszenia ponad miarę zasady stabilności umów, co w stosunkach własnościowych w rolnictwie jest niepożądane. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1993 r., III CZP 121/93) Dlatego roszczenie zgłoszone przez wnioskodawców, jako spadkobierców zmarłego rolnika E. R., o rozwiązanie umowy z następcą, nie przeszło na nich jako spadkobierców, tylko wygasło z chwilą śmierci spadkodawczyni E. R. i obecnie nie można skutecznie podważyć tego aktu prawnego.

Powyzsza umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy z dnia 11 marca 1986 r. nie jest również nieważną, gdyż nie narusza przepisu art. 48 ustawy z 1982 r., który na moment jej zawierania brzmiał: 1. **Następcami rolnika mogą być zstępni, małżonkowie zstępnych, przysposobieni, małżonkowie przysposobionych, rodzeństwo, małżonkowie rodzeństwa, zstępni rodzeństwa rolnika, małżonkowie zstępnych rodzeństwa oraz pasierbowie i wychowankowie rolnika.** 2. Jeżeli rolnik nie ma następcy, o którym mowa w ust. 1, następcą może być współwłaściciel gospodarstwa rolnego lub jego małżonek. Zgodnie z ustępem trzecim tego artykułu następca rolnika, o którym mowa w ust. 1 i 2, powinien spełniać warunki wymagane dla nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności, określone w przepisach Kodeksu cywilnego, a ponadto nie przekroczył 55 lat oraz nie jest inwalidą I lub II grupy albo III grupy, gdy jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym. Warunki wymagane dla nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności, określone zostały w przepisie artykuł 160 § 1 k.c. Artykuł powyższy stanowił, w czasie gdy doszło do zawarcia w dniu 11 marca 1986 r. powyższej umowy z następcą, iż własność nieruchomości rolnej lub jej części może być przeniesiona na rzecz osoby fizycznej tylko wtedy, gdy nabywca: 1) stale pracuje w jakimkolwiek gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej albo 2) ma kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Mając na uwadze powyższe przesłanki dające podstawę do ważnego przekazania w drodze umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy w formie aktu notarialnego tego gospodarstwa rolnego przez rolnika należy stwierdzić, iż wszystkie one zostały spełnione przez następcę T. R. (1) przy jej zawieraniu w dniu 11 marca 1986 r. Był on zstępnym rolnika wraz z małżonkiem, nie przekroczyli oni obaj z żoną wówczas 55 lat, nie byli inwalidami I lub II grupy albo III grupy i nie byli wówczas osobami całkowicie niezdolnymi do pracy w gospodarstwie rolnym. W tamtym czasie stale pracowali na gospodarstwie rolnym uczestnika T. R. (1) znajdującym się w W. i D., nadto uczestnik T. R. (1) miał już wówczas tytuł rolnika wykwalifikowanego. Dlatego umowa o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy uczestnikowi T. R. (1) i jego żonie Z. R. (2) jest ważną, gdyż została zawarta przy zachowaniu przez nich przewidzianych w tym czasie w tym zakresie wymogów prawa. W tej sytuacji również i z tych powodów nie może być to gospodarstwo rolne wliczone do schedy spadkowej po zmarłej E. R..

Mając powyższe na uwadze wniosek o dział spadku po zmarłych T. R. (2) i E. R. jest bezprzedmiotowy i uległ oddaleniu, gdyż nie ma majątku, który wchodziłby w skład spadku po tych zmarłych, który następnie podlegałby podziałowi.

Wnioskodawcy w trakcie powyższego postępowania działowego zgłosili roszczenie o zwrot nakładów poczynionych przez zmarłego ojca, a syna zmarłych T. R. (2) i E. R. S. R. na powyższe gospodarstwo rolne w latach osiemdziesiątych

XX w. precyzując powyższe nakłady i ich wartość na tamte lata. Mając na uwadze, iż powyższe gospodarstwo rolne nie weszło w skład schedy spadkowej po zmarłej E. R. nie mogło być rozpoznane w powyższym postępowaniu o dział spadku po niej. Jest to roszczenie procesowe, którego Sąd nie może rozpoznać w tym postępowaniu, z uwagi na oddalenie wniosku o dział spadku, ale zostało zgłoszone i musi zostać rozstrzygnięte, dlatego zostało wyłączone do rozpoznania w odrębnym trybie procesu jako roszczenie o zwrot nakładów skierowane przez D. R. i Z. R. (4) do T. R. (1).

Mając powyższe na uwadze orzeczono jak wyżej.

Orzeczenie o kosztach oparte zostało o art. 520 § 2 k.p.c., gdyż koszty tego postępowania zostały stosunkowo rozdzielone, gdyż w nim mamy do czynienia z istnieniem sprzecznych interesów stron. Za obciążeniem tymi kosztami wnioskodawców należnymi na rzecz uczestnika T. R. (1) przemawia to, iż żądanie wniosku jest oczywiście niezasadne, a uczestnik T. R. (1) chcąc odeprzeć podnoszone w postępowaniu wnioski był zmuszony sięgnąć o pomoc fachowego pełnomocnika, dlatego winny być mu one zwrócone. Za takim przyjęciem przemawia również i to, że wnioskodawca korzystał z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, którego obowiązkiem jest pouczyć stronę, której interesy reprezentuje, o tym by liczyła się z ewentualną przegraną. Dlatego od wnioskodawców z tych właśnie względów sąd zasądził na rzecz uczestnika T. R. (1) kwotę 3 600 zł. na podstawie § 6 pkt. 3 w związku z § 2 ust. pkt. 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.) i na rzecz Skarbu państwa kwotę 376 zł.